

O p z o e k n a a r S l i n g e r t u i n e n

Colofon

©2003 Landschapsbeheer Groningen/Werkgroep Slingertuinen

redactie: J. Muffels, P.P. Bosch

tekst: A.J.Roodzant

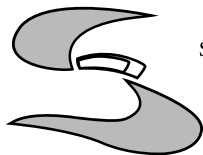
fotografie: A.J. Roodzant, J.Muffels R. Nienhuis

gebiedskaart en diascans: H. van Vliet, DLG

vormgeving en productie: M. Wusten

druk: Havé, Groningen

Dit is een uitgave in het kader van het project Slingertuinen in het Oldambt dat is uitgevoerd met financiële bijdragen van het Ministerie van LNV en de provincie Groningen.

Slingertuinen
in
Groningen

Dit boekje biedt bezoekers aan de provincie Groningen informatie over de ontstaansgeschiedenis en stijlkenmerken van Engelse landschapstuinen in de provincie. Een aantal tuinen is te bezoeken, andere zijn zichtbaar vanaf de openbare weg. Eigenaren van Slingertuinen vinden in dit boekje tips over aanleg en onderhoud die opgedaan zijn in het kader van het project 'Slingertuinen in het Oldambt'

Het feit dat in dit boekje adressen van boerderijen en foto's van Slingertuinen zijn afgedrukt, betekent niet dat de tuinen vrij toegankelijk zijn. De meeste erven zijn particulier bezit en worden gewoon bewoond. Houd rekening met andermans privacy.

O p z o e k n a a r S l i n g e r t u i n e n

Inhoud

Op zoek naar Slingertuinen	6	Stijlkenmerken en onderhoudstips	22
Architecten en ontwerpers	8	Wangen	23
Van strak naar zwierig	10	Water	24
Goede graanoogst, grote tuin	12	Het bergje	26
Project met sneeuwbaaleffect	16	Bomen	28
Slingertuin met golfbaan	18	Paden	30
Waar vindt u Slingertuinen?	20	Gras en grind	32
		Bonte heestervakken	34
		Bloemen en bollen	36
		Eigentijdse planten	37
		Hekken en ornamenten	38
		Prieeltjes	39
		Tuinmeubilair	39
		Erop uit	40

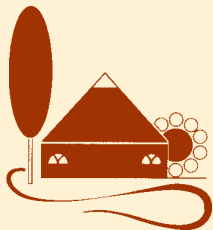
Op zoek naar Slingertuinen

Slingertoenen

Zo noemen Groningers tuinen met kronkelende paden en waterpartijen. In de afgelopen jaren zijn veel van deze romantische tuinen bij

Het open Groninger landschap is uniek in Europa met zijn tot de horizon reikende akkers en monumentale boerderijen met tuinen in Engelse landschapsstijl. Deze romantische tuinaanleg was mode toen het de graanboeren tussen 1850 en 1910 voor de wind ging. Dit boekje neemt tuinbezoekers en tuin-

boerderijen en villa's hersteld. De meeste zijn particulier bezit en niet vrij toegankelijk. Een aantal kunt u bezoeken op de open monumentendag of volgens afspraak. De meeste zijn aangesloten bij de Stichting 'Het Tuinpad Op'. Ook zonder afspraak kunt u genieten van Slingertuinen. Ze zijn vrijwel allemaal goed zichtbaar vanaf de openbare weg.

Stichting 'Het Tuinpad Op' geeft een tuinengids uit waarin slingertuinen met dit symbool aangegeven worden. De gids is verkrijgbaar bij de VVV's in Groningen of te bestellen via de website: www.hettuinpadop.nl (vanaf najaar 2003)

bezitters mee op ontdekkingsreis langs groene parels van Oost en Noord Groningen. De Slingertuinen staan centraal. Maar trek onderweg zeker wat extra tijd uit om één van de mooie borgen, kerken of kerkhoven te bezoeken. Maak een flinke wandeltocht of neem een kijkje bij een galerie, expositie of winkel met streekproducten in één van de vele karakteristieke dorpen. In de provincie Groningen is nog ruimte en rust in overvloed. De mensen die er wonen hebben een sterke band met dit pure landschap. Natuur en cultuur zijn er nauw met elkaar verweven. Ervaar Groningen zelf. Achterin dit boekje vindt u internetadressen met uittips en sfeervolle logeeradressen op het platteland.

De heer F.G. Vroom (voormalig kwekerijeigenaar) een van de nazaten van de bekende ontwerpersfamilie in een slinger tuin te Meeden.

Architecten en ontwerpers

Vijf generaties Vroom hebben hun stempel gedrukt op de tuinarchitectuur in de provincie Groningen. Van allen is minimaal één ontwerp bewaard gebleven. Aanvankelijk samen met zijn vader M.G. Vroom kreeg met name J. Vroom sr. (1855-1923) veel opdrachten van Gronin-

Gesigneerd

Van een aantal tuinen is de naam van de tuinarchitect bekend:

adres: architect:

Hoofdweg Oost 28, Nieuwolda. J. Vroom sr.

Hoofdstraat 119, Nieuwolda. J. Vroom sr.

Polderweg 22, Oostwold. G. Kruysinga

Polderweg 24, Oostwold. J. Vroom sr.

Hoofdweg 51, Nieuw Beerta. J. Vroom sr.

Oosteinde 46, Blijham. J. Vroom sr.

Hereweg 118, Meeden. Vroom (waarsch.) M.G. of J. sr.

Hermans Dijkstra, R. Abdenaweg 1 Midwolda. P.R. Buurma

Geertsemaheerd, Padje 9 Slochteren. G. Vroom

Freylemaborg, Slochteren. L.P. Roodbaard

Streeksterweg 79, Usquert. J. Vroom sr.

Breedeweg 25, Kantens. H.J. Uildersma

ger herenboeren. Hij liet zich inspireren door de eigentijdse binnen- en buitenlandse literatuur. Vroom bezocht zijn klanten per rijtuig. Soms zette hij het op papier geschetste ontwerp ter plekke uit door een lijn te trekken met een spade, die hij achter zich meetrok, terwijl hij liep.

Van andere tuinarchitecten en aannemers zijn niet altijd ontwerpen bewaard gebleven. Waarschijnlijk werd er ook niet altijd een schets getekend maar beperkte de inbreng van de tuinarchitect zich tot het ter plekke geven van aanwijzingen tijdens de aanleg. In andere gevallen keek de boer de kunst af van de burens en maakte het plan zelf. Zo werden kosten bespaard.

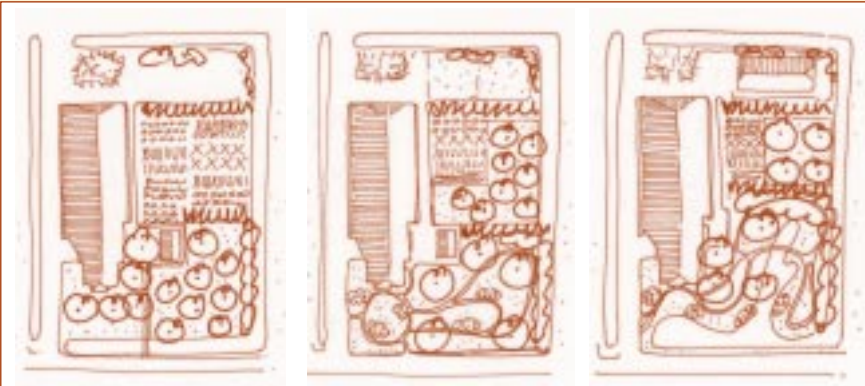
Van strak naar zwierig

10

Voor 1800 werden alleen bij kloosters, kastelen en borgen tuinen aangelegd in de formele barokstijl. De symmetrische perken en paden straalden macht en aanzien uit. In de romantiek vreest men de elementen niet meer maar zoekt men juist contact met de natuur. In de Engelse Landschapstijl wordt de natuur geïdealiseerd en vervolmaakt.

In Slingertuinen vinden we altijd één of meer elementen uit de Engelse landschapstijl terug, zoals de rondwandeling, een waterpartij, boomgroepen, doorkijkjes en het bergje. Soms ontdekt u een bruggetje of een prieel.

In verhouding tot Engelse landschapspar-

Traditioneel erf, geheel gericht op de nutsvoorziening met boomgaard, kalverwei, stookhut en grote moestuin.

Slingertuin met symmetrie in de voortuin, overlopend in asymmetrie opzij. De nutstuin wordt naar achteren gedrongen.

Volledig asymmetrische Slingertuin. De siertuin neemt steeds meer ruimte in beslag ten koste van de nutstuin. De stookhut is vervallen.

ken zijn Groninger Slingertuinen klein en wat statisch. Voor Nederlandse begrippen zijn ze vorstelijk en sprookjesachtig.

Statussymbool

Met de Slingertuin wordt de siertuin op het Groninger platteland geïntroduceerd. De nutstuin, die eeuwenlang voor het woonhuis lag, wordt verdrongen. Sindsdien vinden we moestuin, boomgaard, jongveewei en bleekveld opzij van de boerderij.

Soms herinneren oude knotlinden of een verdwaalde hoogstamvruchtboom nog aan de oude indeling.

Goede oogst, grote tuin

De Groninger tuingeschiedenis is verstrengeld met die van de landbouw. Het graan “schudt” goed in het begin van de 19^e eeuw. Vooraanstaande herenboeren maken reisjes naar Engeland en naar de Rijn of Harz. Ze raken geboeid door kunst en cultuur en laten statige voorhuizen bouwen. De tuin wordt naar de nieuwste mode aangelegd in Engelse landschaps-

stijl. Als rond 1870 de graanprijs daalt door import van Amerikaans graan blijft een crisis uit door een voorsprong in kennis en organisatie en de komst van kunstmest. De tuincultuur ontwikkelt zich verder. De bloei van de landbouw eindigt in de jaren '30 van de 20^e eeuw. Twintig jaar later neemt de tractor het werk voor goed over van duurder wordende arbeidskrachten die overstappen naar de industrie.

Boerderij van den heer E. Deijmers te Oostwolderpolder

De boer bewerkt sindsdien het land weer zelf. Hij kijkt verder dan de grens van zijn erf en stort zich op de wereldmarkt. Veel Slingertuinen worden platgeschoven, beweid of vereenvoudigd. De tuin heeft als statussymbool afgedaan. Vervallen boerderijen worden vervangen door praktisch ingerichte bungalows.

Als in de jaren '80 de economie langzaam aantrekt en de belangstelling voor cultuurhistorie groeit, beginnen nieuwe bewoners met de restauratie van verlaten panden. Jonge, consumentgerichte boeren volgen hun voorbeeld. De tuin komt terug als visitekaartje van bedrijf, dorp en streek.

't Mout wat liek'n

De tuin is het visitekaartje van het huis. Gaat het goed met de zaken dan is er ook tijd en geld voor de tuin. Sommige Slingertuinen zijn vrijwel gaaf door de tijd geloodst. De meeste tuinen zijn echter in meer of mindere mate met de mode van de tijd en hun bewoners mee veranderd. De boom- en heestergroepen in een licht glooiend grasveld zijn meestal beeldbepalend. Trends zoals borders, pergola's, terrasjes, buxusperken kunnen voor een persoonlijke noot zorgen zonder dat de tuin haar structuur verliest. Vaak raakt de verhouding tussen ruimte en massa echter zoek.

Project met sneeuwbaaleffect

16

Het project Slingertuinen in het Oldambt is een initiatief van de Boerderijenstichting Groningen met medewerking van de Vereniging Kleine Dorpen Groningen en Landschapsbeheer Groningen die de uitvoering verzorgt. Er is een speciale Groenwacht ingesteld zodat onderhoud op termijn verzekerd is. Aan het project is ook een “vermarketingstraject” gekoppeld.

Tussen 1999 en 2003 zijn er in het Oldambt een dertigtal Slingertuinen hersteld. Enkele zijn zoveel mogelijk naar oorspronkelijk ontwerp gerestaureerd. Bij de meeste tuinen is het ontwerp aangepast aan mogelijkheden en middelen van nu.

Zo zijn perken onder volwassen bomen ingeplant met schaduwplanten, is het padenstelsel vereenvoudigd, wordt gebruik gemaakt van moderne materialen zoals anti-worteldoek en worden plantafstanden afgestemd op de maaibreedte van het tuintrekkertje. Het project werkt aanstekelijk, daarom wordt ook in Duurswold en op het Hogeland een 15-tal tuinen aangepakt. Tuinen die niet met het project mee doen, worden steeds vaker door bewoners zelf opgeknapt. Slingertuinen bepalen inmiddels weer voor een deel het imago van de streek.

Diet Faber: “Ik vind het geweldig dat we de boerderij nieuw leven in kunnen blazen met de Pitch en Puttbaan. Het is een ontmoetingspunt voor groepen, toeristen en mensen uit de buurt. Zo dragen we bij aan de leefbaarheid van de streek en aan het behoud van een uniek stuk cultuurhistorie. De Slingertuin geeft ons bedrijf net dat stukje extra uitstraling. Pitch & puttbaan Huninga’s Heem, Huningaweg 7, Oostwold, huningasheem.nl”

Kleurrijk palet

Hiernaast een lijstje met op consumenten gerichte boerderijen en open tuinen die meegedaan hebben aan het project Slingertuinen in het Oldambt. Onderweg komt u meer bedrijvige boerderijen tegen, soms met Slingertuinen, met o.a. verkoop van groente, vlees en streekproducten, theater en muziek, meubelmakerij, boomkwekerij, restaurant, camping en logies, dienstverlening en antiek.

- De Boschplaatse*, Camping, Expositie en Lezingen. Oosteinde 46, 9697 XH Blijham
  - Manege De Volharding Oosteinde 44, 9697 XH Blijham
  - Nieuw Bleyendael, Consumenten-boerderij Oosteinde 42, 9697 XH Blijham
  - Hermans Dijkstra*, Erfgoedlogies R. Abdenaweg 1, 9681 BC Midwolda
  - Kinderwagenmuseum Hoofdweg West 25, 9944 EA Nieuwolda
  - Pitch & Putt Huningaweg 7, 9682 PA Oostwold
  - Fam. Mensinga*, Het Tuinpad Op Goldhoorn 14, 9682 XN Oostwold
  - Villa Dijkstra*, Het Tuinpad Op Nieuwolda Oost 28, 9944 BX Nieuwolda
- * op afspraak

Slingertuin met golfbaan

Diet Faber wilde graag terug naar Groningen. In 2000 ging het balletje rollen toen zij en haar zoon Jelle 'Huninga's Heem' in Oostwold kochten. Inmiddels is de monumentale boerderij gerestaureerd en ingericht als eetcafé. Buiten slaan bezoekers een balletje op de Pitch & Puttbaan, die naadloos aansluit op de in ere herstelde Slingertuin. Geen wonder, in Engeland en Ierland speelt men al generaties lang golf in landschapsparken.

Waar vindt u Slingertuinen?

- Hoofdweg West 25, Nieuwolda
- Hoofdweg West 88, Nieuwolda
- Hoofdstraat 115, Nieuwolda
- Hoofdstraat 119, Nieuwolda
- Hoofdweg Oost 28, Nieuwolda
- Hoofdweg 73, Midwolda
- R. Abdenaweg 1, Midwolda
- Hoofdweg 229, Midwolda
- Huningaweg 7, Oostwold
- Polderweg 25, Midwolda
- Goldhoorn 14, Oostwold
- Goldhoorn 33, Finsterwolde
- Hoofdweg 101, Finsterwolde

Zuiderstraat 14, Noordbroek
Zuiderstraat 63, Noordbroek
Hoofdweg 81, Westerlee
Oosteinde 42, Blijham
Oosteinde 44, Blijham
Oosteinde 46, Blijham
Hoofdstraat 136, Bellingwolde
Hoofdstraat 137, Beerta
Hoofdweg 51, Nieuw Beerta
Hoofdweg 81, Nieuw Beerta

Route slingertuinen

- Deelnemende tuinen
- Route Slingertuinen
- Verbindingsroute
- Overige verbindingswegen
- Water

0 1 2 3 Kilometers

Elke zaterdag werd de tuin aangeharkt zodat hij mooi was voor de zondag. Dan werd bezoek ontvangen. Men dronk thee bij het prieel en maakte een rondgang door de tuin. Er werd aan rozen geroken en uitgeroepen “wat is de hibiscus mooi dit jaar”. Langzaam schrijdend namen de dames de laatste nieuwtjes door en bespraken de heren de graan- en paardenhandel. Kinderen speelden met hond of hoepel of spanden de bok voor de wagen...

Stijkenmerken en onderhoud

22

Het onderhoud van een Slingertuin is tijdrovend. Vroeger werkten er veel arbeiders op de boerderijen. Loopjongens en oude knechten maaiden het gras met de zeis, knipten de kantjes, snoeiden de struiken, maakten de vijver schoon, beplantten perken met éénjarigen en verfden het bruggetje en de hekken. Soms werd zelfs mos en aanslag van boomstammen geschrobd. Op zaterdag werden steevast de paden geharkt. Vaak een karwei voor de kinderen. Mevrouw ging zelf met een mandje rond om verwelkte bloemen af te knippen en aanwijzingen aan de tuinman te geven. De moderne Slingertuinbezitter heeft op de koestal een tuintrekker,

Pronktuin

Slingertuinen zijn representatief. Er is nauwelijks privacy. Tuinliefhebbers creëren daarom in hun achtertuin vaak een aparte leefruimte met vaste plantenborders, begroeide pergola's en knusse en beschutte zithoekjes.

Neem tijd voor details

De beplanting van een mooie Slingertuin hoeft niet duur te zijn. Een zacht glooiend gazon met daarin enkele zorgvuldig gekozen boom- en heestergroepen vormt de basis. Een vijver, paden en soms net dat ene bruggetje of smeedijzeren hek maken het geheel compleet. Neem tijd om stijlvolle ornamenten uit te zoeken. Ze moeten precies passen bij de stijl, de schaal en de kleur van huis en tuin.

grastrimmer, rugsproeier en bladblazer staan waarmee de tuin wordt onderhouden.

Wangen

Wangen zijn kenmerkend voor de Slingertuin. Het zijn de afgeronde gras- of grindperken die tegen de voorgevel liggen. Ze vormen de overgang tussen de strakke lijnen van de gevel en de speelse lijnen van de tuin. Wangen zijn soms symmetrisch, soms asymmetrisch voor gevel en stoep aangelegd.

Slootkanten

Maai slootkanten en vijverranden elke twee week met een flymo die u aan een touw op en neer haalt. Alleen door geregeld maaien kunt u riet en lisdodden uitputten. Kies bij extensief beheer voor de bosmaaier. Laat echter elders op het erf wat ruigte over voor dieren.

De vijver roept het verstilte beeld op van een meanderende beek... Een kunstig staaltje tuinarchitectuur.

Water

Diep grondwater

Leg onder kleinere vijvers vijverfolie met daarop een laag vijvergrond. Sluit hemelwaterafvoer erop aan en zorg voor een overstort. Wie beschikt over leem of potklei in de omgeving kan de vijverbodem met een 15 cm dikke laag aansmeren. Het water blijft dan de eerste jaren wel troebel.

Spiegelende vijver

Kroos ontstaat in voedselrijk, stilstaand water. Ga na of er circulatie mogelijk is en zorg voor extra doorstroming door de hemelwaterafvoer in de vijver te laten stromen. De meeste vijvers zijn te groot om handmatig met een schepnet schoon te houden. Eenden zijn dol op kroos, maar die laten weer andere sporen na op uw gazon. Graskarpers is ook een mogelijkheid, mits u reigers op een afstand kunt houden.

Wat is een tuin zonder water? Vroeg aangelegde Slingertuinen herkent u aan ronde en niervormige vijvers waarin de boerderij zich trots spiegelt. Later wordt het beeld van een romantisch kronkelende beek opgewekt door de gracht op diverse plekken te verbreden of een dode arm te graven. Het schiereiland dat dan ontstaat kon vaak via een witgeverfd houten of een sierlijk smeedijzeren bruggetje worden bereikt. Het eindpunt van de vijver werd aan het oog onttrokken door een tactisch geplaatste heestergroep of een opgeworpen heuveltje. Niet elke Slingertuin heeft een vijver. Soms ligt het grondwaterpeil te diep of is het gezakt na de uitvoering van landinrichtingsprojecten.

Bergjes of reliëf

Enkele tuinen met opvallend reliëf of bergje:

- Hereweg 118,
Meeden
- Oosterweg 49,
Scheemda
- Dollard's Heerd
Menterneweg 2,
Midwolda
- Hoofdweg 241,
Midwolda
- Hoofdweg 251,
Midwolda
- Hoofdweg Oost 22,
Nieuwolda Oost

Een van de geheimen van de Engelse landschapsstijl is geraffineerd toegepast reliëf. Bijna iedere Slingertuin heeft wel een bergje.

Hoog en laag

Alleen een flauwe helling is gemakkelijk te belopen. Maak de helling van het bergje waarover het pad loopt 10-15%. Pas bij een steilere helling luie treden toe. Houd rekening met uitspoeling en verzakkingen. Een hoogte van

60-120 cm ervaart u reeds als bergje; een heuvel van 150-180 cm ervaren we als echte berg. Daar kijk je namelijk niet meer overheen. Werp de heuvel 20% hoger op dan u wenst omdat grond inklinkt. Maak altijd een holle en een bolle helling en richt de holle zijde naar het hart van de tuin.

Een graskom is meestal niet dieper dan 20-40 cm. Zet de helling naar de vijver toe vroegtijdig in om het water vanuit huis ook werkelijk te kunnen zien. Geef reliëf zo nauwkeurig mogelijk in het veld aan met piketten. Vertrouw daarna op het gevoel van de shovelbestuurder. Grondverzetwerkers hebben oog voor reliëf. Ze werken er dagelijks mee. Ga vooraf samen in de omgeving rondkijken en bespreek mooie en minder aansprekende hellingen.

Het bergje

In het open Groninger landschap springt het kleinste hoogteverschil in het oog. Ontwerpers maken daarom graag gebruik van de spanning die reliëf oproept: komvormige gazons en hellingen laten ruimte groter lijken. Vanaf het bergje zijn er onverwacht romantische doorkijkjes die huis en omgeving van hun beste kant laten zien. Bergjes vormen vaak de scheiding tussen voortuin en achtererf. Ze zijn vanouds met een rij geknotte essen of esdoorns beplant.

Bomen

Acacia

Rode beuk

Goudes

Kastanje

Kersappel

Liriodendron

Rode meidoorn

Mozaïkesdoorn

Plataan

Pluimiep

Suikeresdoorn

Treurbeuk

Treures

Trompetboom

Walnoot

Hèt statussymbool van rijkdom en invloed is de rode beuk. Alleen vooraanstaande ofwel 'dikke' boeren plantten deze opvallende en dure boom.

Durven kappen

Bij de aanleg van Slingertuinen hield men er geen rekening mee dat de bomen zo groot zouden worden. De 100 tot 150 jaar oude reuzen overschaduwden nu het oorspronkelijke tuinontwerp wat bij herstel om creatieve oplossingen vraagt. Soms worden enkele exemplaren gekapt. Het aaneengesloten bladerdek wordt hierdoor doorbroken. De kronen van blijvers worden weer zichtbaar waardoor het beeld van boomgroepen wordt hersteld. Er valt opeens weer licht op de grond. Voldoende om gras of desnoods mos of anders klimop te laten groeien. Hulst, Taxus en Aucuba zijn wintergroene struiken die met weinig licht toekunnen, evenals de bladverliezende sneeuwbes.

Bomen

U zult onder de indruk zijn van de vele monumentale bomen die Slingertuinen rijk zijn. De soortenrijkdom is groot. Ook vroeger wilde men graag iets bijzonders in de tuin. Kosten nog moeite werden gespaard. Kwekers uit heel Nederland werden ingeschakeld en op zware klei liet men zelfs teelaarde aanvoeren. De inmiddels overwegend extensief beheerde tuinen hebben hun parkachtige sfeer behouden dankzij de mooie boomgroepen in de glooiende gazons. Het telkens veranderende lichtspel van zon en schaduw op het gras verveelt nooit.

Herstel van paden blijft achterwege als tijd voor onderhoud ontbreekt. Maar ook zonder paden is een Slingertuin de moeite waard. Kleine hoogteverschillen in combinatie met zorgvuldig geplaatste bomen en heesters en telkens wisselende schaduwval brengen de ware genietter tot vervoering.

Paden

30

De kronkelende paden nodigen uit om een wandeling door de tuin te maken. Het padenstelsel accentueert het microreliëf in de tuin en geeft extra diepte. In het kader van het project Slingertuinen zijn in diverse tuinen opnieuw paden aangelegd. Toen er na 1950 minder tijd en geld was om Slingertuinen te onderhouden, overgroeiden paden met gras. In de afgelopen jaren zijn er nieuwe machines op de markt gekomen die efficiënt tuinonderhoud mogelijk maken zoals maaitrekkers, grastrimmers, onkruidbranders en bladblazers waardoor meer tijd voor onderhoud van paden overblijft.

Trucs bij het uitzetten Ganzenpas

Zet paden uit door stokjes in de grond te steken. U kunt ook (met water gevulde) tuinslangen uitrollen, kantjes uitsteken, alleen de loop van het pad maaien of gemaaid gras tot rillen harken.

Paden leiden en lokken de wandelaar en geven extra perspectief. Smalle paden passen niet bij de schaal van een Slingertuin. Houd daarom een minimale padbreedte van 100 cm aan. Om naast elkaar te kunnen wandelen is minimaal 140 cm nodig. Op plaatsen waar paden samenvloeien wordt het pad automatisch breder. Laat paden niet verzinken achter diep afgestoken grasranden omdat ze dan van afstand niet meer zichtbaar zijn. Vul ze tijdig aan met zand, grind of schelpen.

Antiworteldoek, opsluitbanden van azobé en nieuwe verhardingsmaterialen zijn een uitkomst om paden onkruidarm en op hun plaats te houden.

Vroeger werden paden aangelegd van zand, schelpen, grind en sintels. Het cunet van de paden bestaat nu uit zand met antiworteldoek, waarbij op *kleigrond* voor 5 cm aangestampt puin en daarop 5 cm grind, schelpen, steenslag of gralux gekozen wordt. Bij *zandpaden* volstaat 10 cm woudzand.

Harrie Swart: “Ik geniet van het tuinwerk. Ik kan het gras in een uur maaien en heb dan nog voldoende tijd om te harken en te wieden. ‘s Zomers ben ik elke vrije minuut na mijn werk in de tuin te vinden en ‘s winters stort ik me vooral op het huis. Er is altijd wel wat op te knappen aan zo’n monumentaal pand. Wij genieten erg van van de tuin en het vrije uitzicht vanuit ons huis. De positieve reacties van bezoekers aan de tuinmarathon van ‘Het Tuinpad Op’ en enkele groepen van de Duitse Volkshogeschool waren verrassend”.

Villa Dijkstra, Nieuwolda-Oost

Gras en grind

Harrie Swart: “Ik heb de paden met piketten volgens tekening uitgezet. Daarna heb ik ze vanuit huis, vanaf de weg en zelfs vanaf het dak bekeken en het patroon bijgeschaafd. We hebben de paden 140 cm breed gemaakt zodat je naast elkaar kunt lopen. Smalle paden vallen weg in de ruimte. We kozen voor middel-fijn Maasgrind omdat het prettig loopt en dezelfde lichtgrijze tint heeft als het trasraam. Na de wekelijkse maaibeurt hark ik de sporen in het grind van de maaitrekker vlak. Het kniktrekkertje bevalt uitstekend. Daarmee kan ik scherpe bochten maken. Het gras langs de Azobérand die het grind opsluit, maai ik

eerst met een gewone motormaaier met opvangbak om schade aan het hardhout te voorkomen. Op plaatsen waar ik met de maaitrekker over het grindpad steek, is het azobé namelijk gespleten. Die stroken ga ik vervangen door ijzeren opsluitstrips, evenals de latten die zijn bezweken onder de druk van hellende grond. Elke zes weken maai ik met de bosmaaier het gras dat over de opsluitband groeit. Tot nu toe is de onkruiddruk in het grind laag en volstaat harken en soms wat wieden. De slootwal en vijverrand krijgen elke twee weken een beurt met de bosmaaier en dan ligt alles er weer netjes bij.”

Bladverliezende heesters

Blazenstruik

Boerenjasmijn

Gouden regen

Hibiscus

Magnolia

Mispel

Moerbei

Pimpernoot

Pluimhortensia

Sering

Sneeuwbal

Sneeuwbes

Struikkamperfoelie

Struik- en stamrozen

Wintergroene struiken

Aucuba

Cypres

Hulst

Rhododendron

Spar

Taxus

Bonte heestervakken

Op de overgang van gazon naar boom-
singel groeien bloeiende struiken. Soms
zijn ze in de loop van de jaren overscha-
duwd door bomen en weggekwijsd. De in
gazons aangelegde heesterperken werden
van oorsprong nogal stijfjes ingeplant met
bladverliezende of wintergroene heesters.
Die werden vaak te dicht opeen geplant,
want ook toen moest een tuin meteen
mooi zijn en dacht men niet aan de toe-
komst. Perken zijn in de loop van de tijd
vaak van vorm veranderd of zelfs hele-
maal verdwenen. Soms staat er nog een
enkele struik die is uitgegroeid tot soli-
tair.

Perkplanten

Duizendschoon

Lobelia

Keizerskroon

Knolbegonia

Stinzenbollen

Aronskelk

Boerenkrokus

Bosanemoon

Dubbele narcis

Sneeuwkllokje

Sneeuwroem

Sterhyacinth

Winterakoniet

Vaste planten

Anjer
Astilbe
Baardiris
Campanula
Daglelie
Geitenbaard
Hosta
Lelietje van dalen
Pioenroos
Reseda
Veratrum

Eigentijdse planten

Wees praktisch, plant bodembedekkers onder uw heesters zodat u niet zoveel hoeft te schoffelen. Plant bijvoorbeeld maagdenpalm, klimop, longkruid, Brunnera, Geranium of Hosta.

Eigentijdse, in Slingertuinen passende heesters zijn: Viburnum, Physocarpus (geel- en roodbladig), Elaeagnus, Leucothoe, Skimmia en Weigela

Bloemen en bollen

Vaste plantenborders bestonden in 1880 nog niet. Wel lagen er ronde of ovale bloemperken op in het oog springende plaatsen in het gras. Ze werden licht gebold aangelegd en gevuld met pollen sterke vaste planten en een stamroos of twee tot drie maal per jaar met éénjarigen. Stinzenbollen werden onder heesters, in perken en in het gras geplant. Ze hebben zich sterk uitgebreid. In maart zien sommige Slingertuinen wit en lila van de sneeuwkllokjes en krokussen.

Transparantie

Hagen komen bij Slingertuinen weinig voor omdat die het zicht vanaf de weg op de tuin belemmeren. Een hek is transparant. Ga na of het oude hek kan worden hersteld of nagemaakt. Zorg ervoor dat het hek voldoende zwaar van bouw is zodat het past bij de veelal forse voorgevel. Er bestaan diverse bedrijven die smeedijzeren hekken op maat kunnen leveren. In het buitengebied wordt de erfscheiding meestal gevormd door een sloot of gracht met gemetselde dampalen en een altijd openstaand smeedijzeren hek. Er is een apart hek of een bruggetje voor bezoekers te voet.

Hekken en ornamenten

In dorpskernen wordt de tuin aan de straatzijde afgesloten door een smeedijzeren hekwerk. Elk dorp had vroeger wel een smederij en elke smid had zijn eigen patronen. In Noordbroek en Zuidbroek zijn nog veel oude hekwerken te zien. Langs de zijden van de oprijlaan wordt meestal zwaarder smeedwerk gebruikt of staan massieve pilaren. Tuinsieraden zoals een zonnewijzer of sokkel met een tuinvaas staan op een direct in het oog springende plaats tentoongesteld.

Tuinmeubilair

Vermijd witte plastic of andere opzichtige modellen of berg ze als u naar binnen gaat weer op. Ze trekken teveel aandacht. Bij het prieel of op de plaats waar ook een ornament zou kunnen staan, komt een smaakvol tuinameublement tot z'n recht. Kies op andere plaatsen voor een vaste teakhouten of donkergroen geverfde bank of plaats stoelen in naturel-tinten.

Prieeltjes

Op warme zomerdagen ontving de vrouw des huizes familiebezoek of haar vriendinnenkrans bij het prieel. Daar werd thee of limonade geschonken in de koele halfschaduw. Soms zat zij er met

een handwerk of een roman of was bezig met met frambozen voor de weck. Een terras dicht bij huis was er niet, alleen een plaatsje. Bovendien hield men vaak enige afstand van het werk in de keuken en het achterhuis.

Het prieel staat vaak licht verhoogd opzij van de boerderij en ligt verscholen, maar wel zichtbaar vanaf de straat. De prieeltjes zijn meestal zes- tot achthoekig en soms rijkelijk versierd met pilaren en ornamenten. Rond het theekoepeltje staan geurende planten zoals klimrozen, kamperfoelie en de in augustus bloeiende Hibiscustruik. De gietijzeren en later rotan en teakhouten tuinmeubelen worden in het tuinhuis opgeslagen.

Erop uit

Hieronder vindt u een lijstje met boeken en internetadressen met meer over boerenerven, diverse uitgaanstips, musea, verkooppunten van streekproducten en overnachtingsmogelijkheden in Groningen.

Boerenerven vroeger en nu
Jacomien Voorhorst, Uitgeverij Terra
ISBN 90 6255 665 5

Boer en heer 'De Groninger boer' 1760-1960
IJnte Botke, Van Gorcum

Boerderijen op het Hogeland
o.a. Greet Bierema,
Stichting Boerderijenboek Het Hogeland
ISBN 90 5294 225 0

www.slingertuinen.nl
www.hettuinpadop.nl
www.geertsemaheerd.nl
www.midwolda.nl
www.op-stap-trips.nl
www.vakantie2000.nl
www.plattelandsgids.nl
www.streekproducten.nl
www.landschapsbeheer.com/groningen
www.borgen.nl
www.groningerlandschap.nl
www.fmog.nl (St. Oude Groninger kerken)
www.groningermolens.nl
www.erfgoedlogies.nl
www.gastophetplatteland.nl
www.svr.nl
www.vekabo.nl

